

ФОРМЫ РЭПРЭЗЕНТАЦЫІ УКРАЇНСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў БЕЛАРУСКІМ ПЕРЫЯДЫЧНЫМ ДРУКУ 20-Х ГГ. XX СТ. («МАЛАДНЯК», «УЗВЫШША», «ПОЛЫМЯ»)

М. М. Запартыка

20-я гады XX стагоддзя – непаўторны, зорны перыяд у гісторыі беларускай культуры. У гэты час з’яўляюцца згуртаванні, а разам і часопісы «Полымя», «Маладняк», «Узвышша», якія занялі значнае месца ў гісторыі літаратуры. Гэтыя перыядычныя выданні былі асяродкам літаратурнага жыцця. Амаль з першых нумароў яны пачалі наладжваць сувязі з літаратурамі іншых рэспублік. Найбольш цесныя кантакты, і найбольш акрэсленыя, узніклі з украінскімі літаратурнымі часопісамі і суполкамі. Тлумачыцца гэта гістарычнымі, палітычнымі, геаграфічнымі ўмовамі, блізкасцю моў і культур. Даследаваннем гэтага перыяду, у той ці іншай ступені, займаліся нашы айчыныя гісторыкі літаратуры. Сярод іх трэба найперш назваць П. Ахрыменку, Я. Ларчанку, К. Хромчанку, У. Навумовіча. Працэс украінска-беларускіх літаратурных сувязей па розных прычынах, у тым ліку і з прычыны ранейшай заідэалагізаванасці, даследаваны не поўнасцю. Сённяшні час дазваляе выкарыстаць но-выя матэрыялы: архіўныя і бібліятэчныя фонды, што доўгі час знаходзіліся ў спецсховах.

Не прэтэндуючы на паўнату даследаванняў літаратурных сувязей, спынімся на іх найбольш важкіх і паказальных праявах. Звяртаючыся да трох вядучых выданняў 20-х гадоў («Маладняк», «Полымя», «Узвышша»), можна вылучыць некалькі формаў рэпрэзентацыі ўкраінскай літаратуры ў беларускім перыядычным друку. Першай і асноўнай формай можна вылучыць хроніку літаратурнага жыцця Украіны.

У часопісах «Полымя» і «Маладняк» рэгулярна змяшчалася інфармацыя аб культурным і літаратурным жыцці братняй рэспублікі. Звесткі падаваліся пад рубрыкай «Хроніка». Стыль хронік, іх інфармацыйная напоўненасць у дадзеных перыядычных выданнях адрознівалася адна ад адной. У «Маладняку» звесткі падаваліся лаканічна, не дэталізуючы падзей, апісвалася толькі іх сутнасць. Рэдка сустракаецца суб’ектыўная ацэнка ці характарыстыка той ці іншай з’явы. Напрыклад: «Згуртаванне пісьменнікаў Заходняй Украіны наладзіла 28 студзеня літвечар, прысвечаны творчасці Васіля Стэфаніка» («Маладняк», 1927, №2, с. 105); «Пісьменік Воруські, які жыве ў Кіеве, піша вялікую аповесць з беларускага жыцця на ўкраінскай мове» («Маладняк», 1925, №8, с. 98).

Зразумела, што большая ўвага надавалася навінам аб стасунках Украіны і Беларусі. Сустрэчы пісьменнікаў апісваліся храналагічна

падрабязна. Так, у «Маладняку» за 1928 год № 6 пад асобным загалоўкам «Падарожжа на Беларусь Украінскіх пісьменнікаў» распавядаецца аб прыездзе П. Тычыны, С. Піліпэнкі, Ул. Сасюры, М. Сэмэнкі, В. Полішчука, І. Куліка, П. Панча, А. Любчэнкі, А. Паніва. Падрабязна апісваецца ўся культурная праграма, якую падрыхтавалі беларускія пісьменнікі для гасцей. Праз пэўны час («Маладняк», 1928, №8) з'яўляюцца нататкі аб падарожжы на Украіну беларускіх пісьменнікаў пад загалоўкам «14 дзён на Украіне», дзе у такім жа стылі апісваецца падарожжа В. Кавалёва, А. Звонака, І. Барашкі, В. Маракова, А. Моркаўкі, А. Салагуба, М. Нікановіча, С. Баркоўскага, Я. Мазуркевіча. У гэтым жа нумары змяшчаецца фотаздымак удзельнікаў сустрэчы. У апісанні такіх падзей, сапраўды значных для культурнага развіцця краін, заўсёды падкрэслівалася шчырасць узаемаадносін Украіны і Беларусі.

Часопіс «Полымя» тую ці іншую з'яву украінскай культуры імкнуўся падаць максімальна падрабязна, нават калі падзея не тычылася сумесных мерапрыемстваў. Тут «Хроніка ўкраінскага культурнага жыцця», у асноўным, друкавалася асобным артыкулам, у адрозненне ад «Маладняка», дзе ў хроніцы не вылучаліся асобнымі раздзеламі літаратуры рэспублік СССР. Інфармацыя давала падрабязнае апісанне падзеі, не пакідаючы невысветленых момантаў. Напрыклад, паведамленне аб 15-й гадавіне смерці ўкраінскага пісьменніка М. Кацюбінскага («Полымя», 1928, №3), суправаджаецца паведамленнем аб асноўнай тэматыцы творчасці пісьменніка, аб яго асабістым і літаратурным лёсе, апісваецца культурная праграма, прысвечаная памяці М. Кацюбінскага, якая адбудаецца, распавядаецца пра музей пісьменніка і яго сяброўства з Максімам Горкім. На старонках маладнякоўскай хронікі такая разгорнутая інфармацыя аб падзеях украінскай культуры не сустракаецца. Магчыма, гэта сведчыць аб тым, што пісьменнікі, якія гуртаваліся вакол часопіса «Полымя», мелі з Украінай больш шчыльныя стасункі, добра адпрацаваныя шляхі абмену інфармацыяй аб падзеях у культурным жыцці абедзвюх рэспублік.

У часопісе «Узвышша» інфармацыя пра культурнае жыццё Украіны сустракаецца рэдка, не мае такога сістэмнага характару, як у «Маладняку» і «Полымі», а ў 1928 г. увогуле знікае са старонак часопіса. Тая ж інфармацыя, што яшчэ з'яўлялася ў 1927 годзе, не мела вызначанай тэматыкі. Суполка «Узвышша» імкнулася да еўрапейскай літаратуры, таму ў часопісе часцей сустракаецца хроніка літаратурнага жыцця краін Захаду.

На фоне названых часопісаў «Маладняк» вылучаўся яшчэ і тым, што на яго старонках друкаваліся артыкулы аб украінскай літаратуры даследчага характару. Тут было змешчана некалькі прац прафесара

П. Бузука: «Українская літаратура пасля Кастрычніка» («Маладняк», 1927, №10), «Аб беларуска-ўкраінскім літаратурным пабрацімстве» («Маладняк», 1928, №7), «Некалькі слоў аб літаратурным жыцці Заходняй Украіны» («Маладняк», 1929, №11/12), дзе аўтар дае карціну развіцця ўкраінскай літаратуры, з сапраўдным талентам і прафесіяналізмам аналізуе яе. Даследчык В. Мачульскі ў працы «З сучаснага стану літаратуразнаўства Украіны» («Маладняк», 1929, №3) падае дакладны навуковы і факталагічны матэрыял па дадзенай праблеме. У гэтым шэрагу можна назваць і артыкулы Л. Быкаўца «Літаратурныя арганізацыі на Украіне» («Маладняк», 1927, №4) і У. Карака «Українская савецкая літаратура» («Маладняк», 1929, №7-8). Такім чынам, можна меркаваць, што часопіс «Маладняк» адрозніваўся ад «Полымя» і «Узвышша» большай відавой разнастайнасцю інфармавання чытача аб украінскай літаратуры.

У рубрыках пад назвай «Кнігапіс» і «Бібліяграфія» часопісы «Полымя», «Маладняк», «Узвышша» змяшчалі крытычныя водгукі на новыя выданні суседніх літаратур. Рэцэнзіі на ўкраінскія творы змяшчаліся ў названых перыёдыках рэгулярна. Даследчыкі імкнуліся як мага хутчэй выказацца пра той ці іншы твор, часопіс, зборнік, каб інфармацыя не страціла актуальнасці. Займалася аглядам украінскіх кніжных навінак пэўнае кола крытыкаў. Так, у часопісе «Маладняк» з водгукамі выступалі М. Аляхновіч, С. Баркоўскі, Х. Шынклер, Б. Мікуліч, М. Каспяровіч; ва «Узвышшы» – Я. Кудзер (Я. Пушча), В. Мачульскі, К. Чорны, Б. Папкоўскі; у «Полымі» – П. Бузук, Л. Акіншэвіч. Гэтыя рэцэнзіі, з пункту гледжання таго часу, былі, у большасці сваёй, аб'ектыўнымі. Крытыкі стараліся не абмінаць хібаў і недахопаў. Варта адзначыць літаратуразнаўчы прафесіяналізм нашых даследчыкаў. Напрыклад, у часопісе «Маладняк» (1929, №3) выйшла рэцэнзія на альманах «Нова Білорусь» пад рэдакцыяй С. Піліпенкі крытыка М. Аляхновіча, які даволі справядліва робіць шматлікія заўвагі аўтару прадмовы М. Байкову і адзначае, што даследчык дапускае шмат памылак храналагічнага і факталагічнага характару. Такія недахопы не маглі не быць заўважанымі.

«Полымя», у адрозненне ад «Маладняка» і «Узвышша», вылучалася тым, што рэцэнзіі на выданні насілі памяркоўны і нават кампліментарны характар, хаця беларускую крытыку таго часу нельга абвінаваціць у павярхоўнасці даследаванняў. Сервільнасці ж пазбегнуць было цяжка ўсім.

Адной з формаў асваення ўкраінскай літаратуры беларускай перыёдыкай 20-х гадоў з'яўляюцца пераклады твораў украінскіх аўтараў на беларускую мову. Пераклады друкавалі «Полымя» і «Маладняк», зусім не друкаваў часопіс «Узвышша».

«Полымя» змясціла шэраг твораў украінскіх пісьменнікаў, сярод якіх паэма В. Палішчука «Адыгейскі пясняр» у перакладзе А. Александровіча (1928, №8) і яго ж нататкі «Эскізы Норвэгіі» (1929, №4, перакладчык не ўказаны). Перакладаў не магло быць многа, выдавочна не хапала прафесійных перакладчыкаў. Што датычыцца «Маладняка», то менавіта тут сустракаецца найбольшая колькасць твораў украінскіх пісьменнікаў. У часопісе друкаваўся У. Сасюра, П. Тычына, І. Сенчанка, Т. Масэнка, І. Мікітэнка. Пераклады належылі (цяпер ужо класікам беларускай літаратуры) Я. Пушчу, У. Дубоўку, А. Звонаку і інш. Зразумела, што большасць перакладзеных твораў былі рэвалюцыйнай тэматыкі, ці творы, прысвечаныя Беларусі: вершы У. Сасюры «Беларусь» (1928, №9); Т. Масэнкі «Беларусь» (1928, №4). Такую цікавасць «Маладняка» да мастацкіх твораў суседняй рэспублікі можна патлумачыць, акрамя ўсяго, «Статутам» літаратурнай арганізацыі, дзе ў §7 запісана, што суполка павінна «трымаць зносіны з мэтай адзінага пралетарскага фронту ў літаратуры з аб'яднаннямі пралетарыятаў як СССР, так і Заходняй Эўропы» («Маладняк» 1925, № 7, с. 10). Гэта дае падставу меркаваць, што супрацоўніцтва маладнякоўцаў з украінскімі суполкамі і пісьменнікамі насіла планавы характар. Такая палітыка ўплывала на якасць адбору друкаваных твораў. «Узвышша» займала іншую пазіцыю і ўвогуле пазбягала друкаваць творы небеларускіх аўтараў. Менавіта так «Узвышша» падкрэслівала сваю незалежнасць ад астатніх суполак і арганізацый. У меншай ступені, але падобная тэндэнцыя назіралася і ў «Полымі».

Такім чынам, асноўнымі формамі рэпрэзентацыі ўкраінскай літаратуры ў Беларускім перыядычным друку 20-х гадоў XX ст. былі хронікі ўкраінскага літаратурнага жыцця, рэцэнзіі і даследаванні, бібліяграфіі, пераклады твораў на беларускую мову.

Літаратура

1. Маладняк. 1923. № 1; 1924. № 2–4; 1925. № 6–9; 1927. № 1–10; 1928. № 1–10, 12; 1929. № 1–7, 9–12; 1930. № 1–3, 5–9, 12.
2. Полымя. 1925. № 3, 8; 1926. № 6; 1928. № 3, 4, 8, 10; 1929. № 4, 8/9, 10, 11/12.
3. Узвышша. 1927. № 1–6; 1928. № 1–6; 1929. № 1–10.

ЧЫСЦІНЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў АСВЯТЛЕННІ ПЕРЫЯДЫЧНАГА ДРУКУ 1945 – 1959 ГАДОЎ

Г. В. Заяц

У пасляваенны перыяд на старонках газет і часопісаў сярод пытанняў культуры мовы найбольш актыўна абмяркоўвалася праблема захавання яе чысціні ў мастацкіх творах і сродках масавай інфармацыі (палі-